

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 12.

Fredagen den 24 Mars

1871.

Landtmannaparti hemma och borta.

När för något mer än fyra år sedan de ledande personerna inom det parti som utgör Andra kammarens flertal antog denna benämning, väckte saken endast derföre någon uppmärksamhet, att man trodde sig i vårt fädernesland, efter ståndsplittringens långa eländen, få åtnjuta någon tids hvila från fraktionsbenämningar, och att den nya representationsformen skulle i den vida medborgerlighetens mantel insvepa alla öfvertygelser, utan att derför undertrycka några meningar. Det var naturligt att i ett företrädesvis jordbrukande land, med så långt utsträckt valrätt, skulle flertalet af Andra kammarens ledamöter komma att väljas ur de större och mindre jordbrukarnes leder, och att dessa män skulle med allvar vinnlägga sig om befrämjande af åkerbrukets intressen, var hvarken oantagligt eller orättmätigt. Ett sådant parti finnes i alla länders representationer, ehuru under olika former. Der jorden, såsom i England, är så godt som en uteslutande besittning i några hundra gamla adliga familjers händer, och majoratsrätten — *the law of entail* — hindrar dess styckning, måste landtmannapartiet nödvändigt blifva en tory-klass, som på alla sätt sträfvar att bevara sina gamla privilegier mot den obesutna medelklassens inkräkningar. Vi känna alla, hvilka oerhörda ansträngningar det erfordrades å

den senares sida för att åstadkomma upphäfvandet af de bekanta spanmåslagarne, hvilka lade ett så förtryckande monopol i jordegarnes händer. Men rörelsen var oemotståndlig, och en stor industriidkande befolkning kunde icke i längden underkasta sig att köpa sina första lifsförnödenheter till högre pris än det på världsmarknaden gällande. Efter spanmåslagarnes upphäfvande för tjugofem år sedan blef också den engelska aristokratiens ställning väsentligen förändrad, och man har, särdeles under den yngre lord Derby's ministèr, sett dess förnämste män gå i spetsen för sådana reformer som af allmänna tänkesätt varit fordrade, utan att derför uppgifva sin specifika ställning såsom en jordegande klass. Under det nyss slutade kriget mellan Tyskland och Frankrike är det hufvudsakligen torypartiet och dess anhängare inom pressen som klandrat engelska regeringens kyliga hållning mot den forna bundsförvanden, och säga hvad man vill om detta partis åsikter för öfrigt, har det i denna sak ådagalagt en ridderlighet som slagit djupt an på den stora massan af engelska folket, och det är icke otroligt att vid nästa stora revolution i det britiska samhällsskicket, blir det detta parti, men icke det nu styrande, som kommer att ställa sig i spetsen för rörelsen.

Det är Frankrikes stora olycka att det

aldrig inom dess representation fannits något landtmannaparti, som förmått att göra sig hördt i landets stora angelägenheter. De gamla jordegande familjerna hålla sig sedan flere generationer utom allt deltagande i det politiska arbetet, och den franska bondeklassen, som eger betydligaste delen af den i små parceller söndersplittrade jorden, har, genom den fullständiga saknaden af den första uppfostran, såsom ett lydigt verktyg hemfallit i presternas och de maktegandes händer.

I Tyskland är förhållandet ett helt annat, och i tillvaron af en talrik, upplyst och frisinnad landtmannaklass ligger måhända till en väsentlig del förklaringen af Tysklands makt och framgång i det senaste kriget. Öfver allt i hela norra Tyskland finnas sedan lång tid spridda en stor mängd af landbrukssällskap, *Landwirthschaftliche Vereine*, och det är hufvudsakligen genom deras bemödanden som det tyska jordbruket blifvit på senare tiden befriadt från de tunga och hindersamma bördor hvilka fordome motverkade dess uppkomst. Huru det önskvärda syftet, lika beskattning på all jordegendom, blifvit vunnet i Preussen, derigenom att den privilegierade jorden, mot kapitalersättning i statsobligationer, underkastat sig samma beskattning som den oprivilegierade, tillhör oss icke här att omtala; för vårt ändamål är det nog att erinra om det kända förhållandet, att den tyska landtmannaklassen vid regleringen af jordens bördor tagit det bestående förhållandet till utgångspunkt och aldrig, så vidt det är oss bekant, försökt att tilltvinga sig några fördelar på de öfriga samhällsklassernas bekostnad. För öfrigt hafva medlemmarne af detta stånd på allt sätt bemödat sig att följa med sin tid, icke blott i det som särskildt rör det tekniska af yrket, i hvilket afseende vi endast erinra om den höga fulländning som hvitbetssocker- och sprittillverkningarne uppnått inom de landsdelar som tillhöra Nordtyska Tullföreningen, utan äfven i politisk ekonomi och statsvetenskapliga studier i allmänhet. Inrättningen af särskilda lärostolar i landtbruksvetenskaperna vid flere af de förnämsta universiteterna, och rikedomerna på goda tidskrifter för landtbruket med allt hvad dertill hör, har i väsentlig mån underlättat spridandet af en högre medborgerlig bild-

ning till allt större och större kretsar af tyska jordbrukare. Det är ingenting ovanligt att i dessa tidskrifter finna förträffliga uppsatser om politik, statsfinanser och dithörande ämnen, blandade med notiser om skörden, prislistor på jordbruksalster och vägledning för rotfruktsodling eller andra landbruksdetaljer. Vi erinra oss en sådan uppsats, som i slutet af förra året syntes i Niendorfs i Berlin utgifna *Zeitung für Landwirth und Grundbesitzer*, och vi hafva trott att denna afhandling just nu skall läsas med ett särskildt intresse, efter hvad som nyss tilldragit sig i vår Andra kammare i afseende på den ifrågasatta förändringen i § 72 Regeringsformen, rörande Riksbankens monopol att utgifva sedlar, hvilka skola såsom mynt i riket erkännas. Den må derföre här meddelas i öfversättning.

»Fransk statshushållning.

Länge nog skall man sysselsätta sig med de orsaker som besvuro fram det förlutna årets stora gåta, det franska samhällets förfall. Man kan icke neka, att den galliska nationen är ett stort och med oss fullt jembördigt folk, och våra krigsfångar stå i sin individualitet, såsom profexemplar på det franska landtbruket, för ingen del efter vår landtbefolkning. Om de också icke innehafva samma höga grad af skolbildning, som dock i hufvudsaken går ut på en viss dressur, kan icke ens afunden fransäga dem skicklighet för lifvets bestyr. Äfven så voro de under århundraden de förträffligaste soldater, och man har ju allt jemt kallat fransmännen för en militärisk nation.

Tidningarne tala om korrupcion, chauvinism, sedlig upplösning hos folket, samt om falskhet, egennyta och lättsinne hos dess regering, och finna hvar dag en ny grund till den fruktansvärda katastrofen, hvilken här såsom en verldshistoriens dom gått i fullbordan. Vi se saken annorlunda: Frankrikes olycka kommer allenast af dess tusenåriga centralisation och dess verkan till att bringa obestånd i beskattningsväsendet. Då detta 1789 instörtade under den allmänna känslan af dess odräglighet, öfvergick regeringen i händerna på en lika centraliserande republik, blef härpå militärdiktatur, till dess det mest afgjorda bourgeoisie-välde befästade sig under Ludvig Filip, för att i sin ordning gifva rum för

det förmedlande Napoleonsregementet. Hon skall än en gång förfalla i en militärdiktatur, utan att derföre blifva mäktigare eller kunna rädda sig undan de ytterligare verkningarne af denna centralisation.

Det Whig- och bourgeoisie-messiga skyddstullsystemet har ruinerat Frankrike. Efter landadelns utrotande, hvars forna privilegier vi äro långt ifrån att försvara, har den mest fulländade penning- och industriadel utbildat sig, som icke beror af bördens, men han har sina olycksbringande privilegier uti penning-, bank-, järnbans- och tull-lagstiftningen.

Ofta hör man det ordet utropas: »Frankrike är ett rikt land!» men hvem är det då som eger något i Frankrike? Ett antal af några hundra tusen borgare, som äro i besittning af *räntor*, det vill säga fordringar hos staten. De allt jemt stigande kostnaderna för centralisationen, som sedan två århundraden ännu mer förökades genom *gloire*-galenskapen och dess dyrbara krig, ville naturligtvis icke den klass själf bära hvilken egentligen hade makten i sina händer. Då det stötte på rena omöjligheter att vidare stegra de indirekta skatterna, emedan landtbruket och det arbetande folket, likt den urkramade citronen, icke längre gaf någon droppe saft, kastade man sig på skatteförslags-, det vill säga statsskuldssystemet. Att man endast gör skulder för att betala dem, hade man länge sedan förgätit, ty allt sedan början af detta århundrade hade Frankrike öfvergått till räntesystemet, det vill säga en evig förbindelse å statens sida att betala en afgäld till några vissa af dess medborgare. Sålunda vältra sig räntorna på dessa oproduktiva skulder städse med större tyngd öfver det närings- och åkerbruksidkande folket. Vid denna hämsko och stigande tunga på näringslivet förlamas snart den stora massan af produktiv affärsverksamhet. Folket qväljer sig, och förtjenar ingenting; blott den enskilde, hvilken, en half förbrytare, förstär att kringgå detta skattetväng, och med alla sina företag ständigt svärfvar i den tvifvelaktiga regionen af det tillättna eller icke tillättna bedrägeriet, blir rik, naturligtvis på sina medmänniskors bekostnad. Emellertid gör det ingenting; har han blott den lyckan att fortfarande förvärfva rikedom, blir han också ärlig på nytt. Hungern efter privilegieradt arbete, så snart en

gång staten börjat erbjuda sådant, öppnar då snart dörren för embetsjagt och korrupktion på vid gavel, och tecknen till det fornromerska eller parisiska eller nyengelska eller — ryska sedeförderfvet föröka sig med hvarje dag. Men dermed är också hvarje sådan stat redan sjuk och upplöst i sitt innersta, så att dess ofta prunkande storhet blir ett tomt sken, ty det fattas honom redan den befolkning som kan åstadkomma verkligt välstånd. Emedan vi tyskar mindre än andra äro smittade af centralisationens skadliga verkningar — ehuru vi för ingen del kunna frisa oss helt och hållet derifrån, — derföre äro vi också de mäktigaste, i trots af vår relativa fattigdom. Att skydda oss mot centralisationens vidare utsträckning, hvilket derföre icke upphäver den tyska enheten, måste företrädesvis blifva landtmannaklassens uppgift. Den tänkande delen af landet begriper detta redan, och detta ger en borgen för framgång med tiden.

Huru litet den franska regeringen förstär eller vill förstå af alla dessa saker, ehuru hon kallar sig en nationel, frisinnad och republikansk regering, bevisar dess finansförvaltning. Att hvarje krig måste föras med skatteförslag, det vill säga med *lån*, faller sig så klart för parisarne som att himlen är blå. Också är det för dem en småsak att förvirra bytesvärdet genom nya emissioner af papperspengar och tvångskursdekret. Då, efter katastrofen vid Sedan, den nya finansministern Laurier tillträdde sitt embete, utgaf han för att lugna sinnena en proklamation af följande innehåll: *Folket kan vara lugnt; vi skola icke låta utgifva ett enda öre mer af bankskatten; tvärtom tillverkar tryckpressen en million francsedlar om dagen, och jag hoppas att på detta sätt snart fylla penningbehovet.* Annu aldrig, kunna vi säga, har en samvetslöshet af den allra största inflytelse blifvit uttalad i naivare ordalag. Fordom urskuldade sig finansmännen, när de tillgrepo sådana utomordentliga åtgärder med de tvingande omständigheterna; denne finner det vara sin höga embetspligt att drifva myntförfalskning för statens räkning.

I afseende på upptagandet af lån handlade nationalregeringen aldrig en grand bättre; det ena milliardlånet följer efter det andra, och det arma folket får sedan arbeta blodet ur händerna på sig för att

betala räntorna. Så säger bland annat *Gazette de France*:

Det genom mr Laurier under mysteriösa villkor i London upptagna lånet hör kanske till det afskyvärdaste bland mycket afskyvärdt som denna regering begått. Förgäfvos skulle man i historien söka ett motstycke till denna godtyckliga handling. För första gången blir vår statsskuld ökad med 300 millioner francs genom två personer, hvilka dertill saknade allt uppdrag. Hvilken rätt hade mr Laurier, som aldrig var deputerad, att utföra detta uppdrag, och hura kunde mr Gambetta gifva honom den dertill nödiga fullmakten? Hafva då dessa *Brouillons*, dessa krängelmakare, som regera öfver oss, betänkt alla följderna af denna olycksaliga handling? Begripa då dessa herrar icke, att dessa 6 procent, hvilka genom billiga offerter till och med blifva 7 procent, komma att i betydlig mån förstöra alla våra finansiella operationer för den närmaste framtiden och kanske en ganska lång tid? Känna de då icke de milliarder skulder som Frankrike har, och de hundra millioner i skatter som denna obetänksamhet kostar oss? Alla våra regerandes misstag bestå deri att de låta statsskulderna växa och för deras skull äfven skatterna. De göra lån, och folket måste betala dem. Vi begripa att regeringen i Paris genom sina officiella organer dessavouerar regeringen i Tours, och låter förklara att hon absolut ingenting visste om lånet. Om denna underrättelse sprider sig, skall den i handelsverlden framkalla en ganska obehaglig rörelse, och de stackars egarne af franska statsräntor skola då spela en ganska ömklig figur. Tre stora förlorade bataljer skulle icke hafva kostat så mycket som denna olycksbringande transaktion.

Detta är den enda röst i öknen; den förklingar i det olyckliga centraliserade Frankrikes kaos.

Denna uppsats är i flere afseenden lärorik: den kastar i få ord en stark belysning öfver orsakerna till Frankrikes vanmakt, och uppfattningen af ett främmande lands samhällsförhållanden sprider omvänt ett icke ringa ljus öfver Tysklands. I ett afseende äro vi af olika tankar med dess författare, nemligen i hvad som rör rikedomens fördelning i Frankrike. Det är sant att det i detta land fins en särskild klass af stora kapitalister, på hvars händer befinner sig en betydlig del af landets lösa kapitalförmögenhet, i form af statsobligationer, jernvägsaktier och andra industriella valutor. Detta förhållande har varit en af källorna till Frankrikes elände, emedan denna klass af stora rentier och kapitalister, eller med andra ord bourgeoisie i ordets egentliga bemärkelse,

ställt sig jemförelsevis främmande till både landtmännen och den indistruella arbetarebefolkningen. Den har ensidigt och egenlyttigt förbundet sig med de maktegende för stunden, och förledt dem att ständigt gynna sig med undantagsförmåner, sådana som skyddstullar, monopol och concessio-ner, statsembeten och dotationer åt sina klienter, offentliga utmärkelser, o. s. v. Den har gjort fondspelet till sitt yrke, i bokstaflig mening lefvat af rof, och vätrat sig i den öfvermådigaste yppighet, så länge herrligheten varade. Det är dessa människor som förderfvat sederna; emedan allt varit falt för dem sjelfva, hafva de sjelfva beklagligtvis funnit så mycket annat falt; ty enligt en ekonomisk lag, som äfven har sin fulla tillämpning på det sedliga lifvet, fins det allt slags uselhet till salu, endast dertill finnes köpare.

Deremot öfverensstämmer det icke med vår uppfattning af franska förhållanden, att den landbrukande befolkningen är utarmad. Den är nedtryckt af stora bördor, emedan den, utom den oerhörda embetsmannahären, som är en följd af den centraliserade förvaltningen, äfven har att med frukten af sitt arbete underhålla de stora massorna af huvudstadens oroliga sällar, hvilka till tack derföre att de så länge lefvat på allmän bekostnad, nu behagat rövfa till sig de militära förråden och hålla det öfriga Paris i ett slags belägringstillstånd. Men de franska bönderna ega sin jord skuldfritt, och sedan Napoleon III öppnade sitt första statslån, hafva äfven de blifvit i betydlig mån ränteegare på statens *Grand livre des dettes*. Det fattas blott, att denna triska folkklass får en bättre uppfostran, som på en gång befriar dem ur deras politiska omyndighetstillstånd och lärer dem att draga bättre parti af sin ypperliga jord, för att göra dem till ett landtmanparti i god mening, med fullt legitim inflytelse på samhällets öden. Och sannerligen vi veta, hos hvilken medborgareklass detta olyckliga land skall finna sin slutliga räddning, om ej hos landtmännen, när de en gång förvärfvat bildning nog att kasta ifrån sig det obehöriga förmynderskapet uppifrån, och på samma gång tillintetgöra de upprörande undantagsförmåner af hvilka bourgeoisie satt sig i besittning, och hvilka den närvarande styrelsen, under sken af återstäl-

landet af landets ruinerade välstånd, åter synes vilja utsträcka.

Långt ifrån således, att vi skulle anse tillvaron af en politiskt mäktigt landtmannaklass obefogad och skadlig, tro vi att den, riktigt fattad, på en gång innesluter samhällets bästa konservativa krafter och, när den kommer till att blifva hvad den bör, kan blifva en verksam befordrare af samhällets politiska framsteg. Det är denna klass som i alla länder är en afgjord fiende till centralisationen i förvaltningen, med allt det privilegiiväsande å ena och förtryck å andra sidan som följer i dess spår, ju ursinnigare desto mer statsförfattningen närmat sig den yttersta demokrati. Det är landtmännen som kunna sätta den verksammaste dammen mot byråkratiens öfvergrepp, emedan de uppfostras till en sund sjelfstyrelses stärkande vanor och möt en öfverdrifven statslyx, emedan de sjelfva hafva så måttliga personliga bebof. De skola å andra sidan bevara samhällena för det barbari hvarmed de hotas af socialismens och kommunismens förvilelser, samt mot den demagogiska agitationen. De hafva af naturen de största sympatierna för arbetsskassen, emedan de stå denna närmare än någon annan, men de hafva lärt känna den tryggade egendomsbesittningens och det civiliserade lifvets välsignelser tillräckligt nära, för att begripa att det är på deras bevarande som hela samhällets välfärd hvilar.

Men för att landtmannaklassen skall kunna utöfva en sådan välgörande inflytelse på de stora samhällsangelägenheterna som vi anse det vara dess bestämmelse, måste hon, i stället att fortfarande slafva under utlefvade fördomar, lyfta sig till höjden af sin tids bildning och ställa sig i spetsen för dess rörelse. Hon måste förvinnandet af denna önskvärda ställning bekämpa andra privilegierade kaster, der sådana finnes, men hon måste icke sjelf med alla lofliga och olofliga medel kämpa för att blifva en privilegierad kast. Den franska bourgeoisie, sådan den fans under julimonarkien, och sådan den, ehuru klädande sin inre ruttenhet i det kejsrerliga hoffivréet, fortlefde under Napoleon III, har alltid varit föremål för vår uppriktiga afsky, och vi skulle ingen ting högre beklaga, än om en sådan klass skulle uppkomma i vårt fädernesland. Dertill är

lyckligtvis icke heller den ringaste anledning. Kapitalbildningen har på de sista årtiondena gått betydligt framåt äfven hos oss, och vi hoppas att den än ytterligare måtte tillväxa, på det vi måtte kunna fullborda vår frigörelse från slafveriet af utländska penningförlag för vår rörelse. Men den samlade förmögenheten, som uppstår genom ett idogare arbete och ökade sparsamhetsvanor, fördelar sig här genast från början på alla samhällsklasser, och icke minst på jordbrukarne, ty det är hos dem som de flesta lotterna finnas i de enskilda bankbolagen, och de äro äfven betydande delegare i andra industriella företag. Privilegier och koncessioner finnas icke, ty hvar som helst kan man stifta bolag för bankrörelse, jernbanor, bergsverksdrift eller andra industriella ändamål. Vi hoppas att det aldrig heller hos oss skall uppkomma en sådan klass af statens och enskildes gäldenärer, börsspelare och penningmagnater, som icke hafva några andra intressen än sin kassakista, och derföre icke heller något annat fädernesland. Deremot hoppas vi, att det allmänna välståndet inom alla samhällets klasser skall tillväxa, och vi tvifla ej att så skall ske, endast vår samhällsinriktning får utveckla sig under inflytandet af sant fosterlandssinne, redlighet och upplysning.

Dertill fordras likväl en sak, hvartill vi ända intill denna dag sett färre spår än det varit önskligt. Med den olikhet i bildning, vyer, förmögenhet och social ställning, som äfven i vårt fädernesland måste allt jemt finnas mellan de större och mindre jordbrukarne, måste naturligtvis endera delen vara den ledande och den andra följa efter. Hvilket är då det önskvärda, antingen att ledningen tillfaller den erfarnare sidan, hvilken då försöker att upplysa och till sin egen ståndpunkt höja den mindre erfarna, eller att den förra i afsigt att förvärfva ett inflytande som den eljest kanske misströstar att ernå, ovilkorligt ställer sig till den senares förfogande? Den genom sådana medel förvärfvade makten kan omöjligen blifva af lång varaktighet, och fråga är, om det kortlifvade väldet verkligen smakar hvad det kostar. På den frågan skola vi icke inlåta oss, ty om tycke och smak får man ju icke disputera. Endast det må vi tillåta oss att hemställa, huruvida ej det motsatta forfarande på

ett varaktigare sätt leder till målet. Det fins, bland ledarne, skenbara eller verkliga, för Andra kammarens herrskande och — vi tillägga det — förtryckande majoritet, personer för hvilka de ekonomiska lagarne icke äro obekanta, och hvilka, såsom vi tro, äro inom sig tillgifna de friare och tidsenligare grundsatserna i afseende på penningväsende, tull- och näringslagstiftning, o. s. v. Må sådana män gerna ställa sig i spetsen för yrkandet på sträng sparsamhet i den allmänna hushållningen,

afskaffandet af missbruk i utöfningen af makten, iakttagandet af omutlig rättvisa i befordringsväsendet, befrämjandet af landbrukets fördelar i allt som genom lagstiftningen kan vinnas utan orättvisa mot andra samhällsklasser, men må de icke tåga, när oförnuftet, klassfördomarne eller slugheten mot bättre vetande allt för öfvermodigt förer ordet, ty en sådan tystnad kan endast, politiskt taladt, lända dem sjelfva till fördömelse.

Litteratur i Försvarsfrågan.

Arméorganisationen och Indelningsverket, af C. J. L.—n. (I Svensk Tidskrift för Litteratur, Politik och Ekonomi. 1871. H. II.)

Då vi föresatt oss att så noga som möjligt aktgifva på allt af betydelse som nu för tiden skrives i arméfrågan, och att, så vidt på oss beror, derpå fästa allmänhetens uppmärksamhet, kunna vi omöjligt med tystnad förbigå denna lilla skrift, hvilken inom ett ringa arktal gömmer ett större antal goda tankar, och bidrager att gifva den icke krigskunnige läsaren en klarare inblick i denna viktiga fråga, än hela volumer och långa följder af med tekniska detaljer späckade tidningsartiklar. Det är en egen skickelsens ironi, att det ena häftet af denna förtjenstfulla tidskrift kommit att gifva en afgjord dementi åt det andra. I det näst föregående häftet, som utkom för ett par månader sedan, hade en känd militärförfattare af yrket, hr *J. A. Hazelius*, skrivit en uppsats under titel »Vårt försvar», hvori han med hela tyngden af sitt personliga anseende, och hela skickligheten af sin utmärkta penna, understödde krigsministerns organisationsförslag, hvilket, ehuru då ännu icke officiellt afgifvet, likväl syntes vara författaren till sina hufvudsakligaste grunder bekant. I det nu föreliggande har en påtagligen ung lekman, tillhörande, såsom det med säkerhet uppgifves, en af de lägre graderna på den civila embetsmannabanan, underkastat det kungliga förslaget en kritik, hvilken förslaget varmaste vänner icke lära fränkänna största betydelse. Det innehåller få detaljer, och prunkar icke med någon *étalage* af yrkeslärdom, men man behöfver icke vara sackman för att finna, att man här har en skrift-

ställare för sig, som både läst och tänkt sjelfständigt i det ämne han företagit till behandling, och vi hafva hört de mest smickrande omdömen öfver hans arbete uttalas af personer, hvilkas fulla kompetens vi icke kunna draga i tvifvelsmål. Att hr L.—n är en deciderad motståndare till indelningsverket, bör icke hindra någon som är adrig så besluten för dess bevarande från att gifva den största uppmärksamhet åt hans skrift, och skulle äfven regeringens försvarsorganisation af riksdagen blifva antagen, så kan det ej skada att på förhand göra sig bekant med dess svaga sidor. Och dessa hafva här blifvit blottade med en skoningslöshet hvartill vi hittills icke sett något motsvarande.

Det är väl ingen alldeles ny sanning hr L.—n säger oss, då han förklarar att i närvarande ögonblick är af alla Europas land Sverige det mest försvarslösa; men det är bättre att vi sjelfva behjerta den än att den behjertas af våra fiender, som nog veta derom mera än vi sjelfva. Att låta detta medvetande rotfästa sig i hvarje medborgares bröst, och att lugnt pröfva hvad vi kunna och böra göra, är icke att vara allarmist. Det kan ju lända oss till tröst att vi varit det i långliga tider, men detta får ej blifva någon ursäkt för ytterligare ligkiltighet i en tid då äfven de fredligaste stater väpnat sig till det yttersta, och då vår i alla afscenden förbättrade ställning befaller oss att för vår sjelfständighet icke sky upoffringar, hvilka, om än tunga, dock icke äro omöjliga för oss att bära.

»Vi hafva i egentlig mening ingen krigshär, säger hr *Hazelius*; våra indelta och

värfvade fottrupper, antingen de stå kvar som förut eller undergå förändringar i följd af den föreslagna beväringens lag, äro endast en stam, som blir en armé först genom den allmänna beväringens tillkomst. Med detta begrepp för ögonen blir det klart att den allmänna beväringen är sjelfva armén, icke en reserv eller förstärkning till armén, såsom det hittills blifvit antaget, och den nuvarande stammen är icke mycket större än att dess flertal åtgår till befäl.» I detta afseende torde båda våra militärförfattare vara eniga. Men nu till stridigheterna.

Hr L—n egnar i början några rader till att gendriva den irriga föreställningen att »man ur huse» och »den urgamla svenska tapperheten» skulle, med all möjlig hänförelse och till och med i förening med den oklanderligaste utrustning, duga att möta fiendliga arméer. Det är arméorganisationen som gör allt i våra dagar. Preussen har vunnit alla sina segrar genom den höga militäriska bildningen hos sina officerare, som är en följd af landets tidsegenliga arméorganisation, genom den i hög grad utbildade och med den fulländade beväpningen väl öfverensstämmande taktiken, samt genom arméernas utomordentligt snabba mobilisering. Mot sådana fiender vore det lätt sinne att komma med blotta hänförelsen: entusiasm utan skicklighet kastar i ett ögonblick om i panik.

Derefter följer en kritik af vår traditionella beundran för indelningsväsendet som är hvass nog, och ett obehagligt utdömande af talet om nationella egendomligheter: krigsväsendet är till sin natur kosmopolit, endast lokala förhållanden göra olikheterna. Vi måste i taktik och snabb mobilisering kunna mäta oss med hvilken armé som helst och kunna kasta oss öfver henne genast vid landstigningen.

»Vi kunna ej nog förundra oss», säger författaren, »att vid riksdagen stämmor kunnat höjas för att på allvar göra frågan om vår arméorganisation till en privaträttslig kontraktsfråga mellan rothållaren och fosterlandet», och han tillbakavisar med ovilja »de ofta oförsynta anspråk som från rote- och rusthållarnes sida framställas på gifvord af statsmakten»; men han anser både politiskt och militäriskt oförsvarligt att blunda för anspråkens verkliga styrka, helst då deras motståndsmakt, vid alla till-

fällen då det blir fråga om utsträckning i öfningarne eller andra ändamålsenliga förändringar, kommer att hindrande lägga sin vikt i vågskålen. Det vore derföre oförsvarligt, menar han, »om icke vår regering, medan det gifves utsigt till en för staten fördelaktig lösning af det stora problemet, begagnade tillfället att, i utbyte mot indelningsverket, *framvinga* en arméorganisation, som ur militärisck synpunkt fullt motsvarar tidens och vårt läges fordringar.» Så långt hvad som rörer den ekonomiska och kamerala sidan af saken,

Derefter afhandlas den frågan, huru vida den indelta soldaten är skicklig att utgöra stam och att fylla befälets plats då lucka uppstår. Hr L—n säger dertill helt enkelt nej. Vår indelta soldat är i allmänhet ovillig att mottaga befordran till korpral, och han kommer nästan aldrig i fråga till underofficer. Soldaten behöfver större intelligens än förr, men det är orätt att kosta så mycket på obildade bonddrängar, medan öfningarne för nationens högst bildade klasser inskränkas till ett minimum, då soldaten »i sjelfva verket ej kan sägas vara annat än en i vissa detaljer af tjensten utbildad rekryt.»

Vid otillräckligheten af den indelta soldatens nuvarande krigsbildning behöfva vi icke här uppehålla oss, och vi kunna äfven förbigå att vidlyftigare anföra, hvad författaren säger om det enformiga och för krigets fordringar alldeles otillfredsställande slag af öfning som han erhåller under en kort tid af sommaren på ett flackt och inskränkt exercisfält, då vi sjelfva så nyligen (se N:o 3, »Hvarför preussarne segra») beskrifvit den preussiska fälttjensten, med dess improviserade manövrer på flere veckor under full krigsordning. Vi veta ganska väl att förändringar äro vidtagna i exercisreglementet, hvarigenom de enformiga och tröttande paradöfningarne fått jemka betydligt med sig till fördel för en mer instruktiv fältbildning, men det saknas tillfälle att fritt röra sig öfver åkrar, ängar och betesmarker, under en årstid då grödan står grön, och de flesta öfningmarschernä måste ske på landsvägen. Nu vet emellertid hvar och en, att det är samma skillnad mellan ett framryckande i kuperad mark, med blänkarkedjan, behörigt understödd, framför hufvudstyrkan, samt flankerna betäckta af små detacherade trupp-

delar, och en march i kolonner på landsvägen, som mellan eldgifning i de mest vexlande och obehärliga ställningar, under tyngden af full packning, och målskjutningen på taffa, då soldaten är fullt ledig och väljer sitt ögonblick.

Författaren lägger med all rätt särdeles vikt på officersbildningen: ju skickligare befäl, desto dugligare soldater. Den preussiska officerens öfverlägsenhet i detta afseende söker han deri, att denne hvarje år får en hel årsklass af ynglingar ur de mest olika samhällslägen att öfva sitt skarpsinne och människokänedom, samt deri att genom praktiken komn er lusten till teoretiska studier, hos soldaten liksom hos läkaren. Våra officerare anser hr L—n så goda som de någonsin kunna blifva med den inskränkta tjänstgöringen och den korta öfningstiden.

Med individens känsla af sitt stigande värde måste disciplinen, hvilken ändå i krig är hufvudsaken, vanan att lystra till förmannen och förmågan att fatta hans mening, mer och mer grunda sig på förtroendet till hans öfverlägsna insigter och duglighet, men detta vinnes blott genom mycken öfning tillsammans. Den nyare taktiken hvilat på arméns ledbarhet, dess förmåga att kunna i ett ögonblick brytas i sär som länkarne i en kedja, der hvarje halftroppechef öfverlemnas åt egen insigt och omdöme samt blir så att säga en liten general på egen hand, för att åter i nästa ögonblick intaga sitt rum i det hela. »Den tid är länge sedan förbi, då arméerna lemnade hvarandra tid att uppmarschera och formera sig i bataljordning, och först sedan detta blifvit utfördt, drabbade tillsammans. De taktiska delarne försvunno i denna stora linie, hvilken öfverbefälhafvaren ofta kunde helt och hållet öfverse. Det är för en dylik krigskonst, der det ena regementet efter det andra marscherade upp i linien, som vår indelta armé egentligen är skapad.»

Vi komma närmast till den viktiga frågan, organisationen. Vår armé, säger hr L—n, har en fullkomlig fredsorganisation. Våra militärdistrikt hafva ingen ting af en krigsorganisation, det ena har mer än hälften af både det indelta och det värfvade kavalleriet samt det ena af våra 3 artilleriregementen, medan ett annat saknar allt artilleri, ett tredje saknar allt kavalleri. För ett land som är hänvisadt till försvars-

kriget är det af yttersta vikt att dess krigsstyrka äfven under freden är så organiserad att armén genast kan rycka i fält och kasta sig öfver fienden vid sjelfva landstigningen. För att möjliggöra arméns lätta mobilisering, måste kadrerna af befäl och underbefäl, från divisionschefen ned till halftropsanföraren, vara redan från första början organiserade på krigsfot. Sanningen af dettapastående lærer knappast kunna jäfvas. Det är så lätt att genom arméns försättande på krigsfot, der ej all ting är beräknadt för en sådan eventualitet, bringa hela landet i oreda och således på samma gång långt i förväg förråda sina rustningar för den väntade fienden, och detta är desto farligare för sådana små stater som vår, hvilka aldrig kunna tänka på anfälls-krig, som redan rustningar för upprätthållande af neutralitet kunna blifva krigsorsak.

Om det politiska elementet, som allt sedan första franska revolutionen ingår i försvarsfrågan, och hvars grundsatser Preussen hittills mera konsekvent genomfört än något annat land, har blifvit så mycket taladt af andra, att vi föga behöfva derpå inlåta oss. Hr L—n är en varm anhängare af den allmänna värnepligten såsom politisk tanke, men han har, såsom det synes, kanske nog mycket förbisett omöjligheten att äfven på detta område helt och hållet umbära en arbetsfördelning, och vi kunna ej fullt fatta den skarpa skilnad han uppdrager i social ställning mellan beväring och soldat. Vi hafva hört detta förut: »beväringen, som uttages af alla klasser, är nationens blomma, men den indelta soldaten är endast dess legohjon.» Båda äro dock barn af samma moder, och om soldaten har den militära öfning och utbildade omdöme, att beväring ynglingen i allt hvad tjensten tillhör kan förtroendefullt lita på honom och följa hans ledning, så betyder det föga, om hans skolbildning skulle befinnas något underlägsen hans elevs. Men det är väl bekant att en sådan öfning nu felas honom, och det är fara värdt att rothällareintresset skall lägga oöfverstigliga hinder i vägen för dess förvärfvande. Deri ligger det

Vi begagna detta tillfälle att framställa ännu en annan anmärkning i afseende på den indelta soldateus okrigiska egenskaper. Han är gift, heter det, och om han stupar, får staten i vanligt fall en enka med flere barn att försörja; han har omfattat sitt

yrke såsom en födkrok, utan att för det samma hafva någon egentlig fallenhet; han tycker bättre om att stanna hemma på roten för att gräfva diken, laga gärdesgårdar och hugga kastved, än att gå och steka sig på det sandiga exercisfältet eller ligga ett par månader i skjutskola vid Drottningholm. Allt detta är sant, och vi erkänna till och med att mängden af städlingar till soldat helt enkelt kan anses vara följder af forcerade giftermål. Men på hvilken bana fins absolut fallenhet och absolut oegennyttan? Åtminstone icke i samhällets bildade yrken, och det vore en allt för sanguinisk föreställning, att den allmänna värnpligten hos oss mindre än i Tyskland skulle komma att kännas såsom en odräglig tunga. Äfven dessa unga män hafva till stor del hus och hem för sig, ty allmogen gifter sig tidigt; om de stupa i fält, får det allmänna lika väl enkor och barn att försörja som efter yrkessoldaterna, och när man talar om indelningsverkets stora kostnader i förhållande till öfningstidernas korthet, hvilket är en sanning, så är det billigt att äfven ihågkomma den stora mängd af produktif arbete som derigenom sparas åt samhället.

Ur rent militärisk synpunkt torde det nu mera icke finnas någon som ger indelningsverket absolut företräde framför andra arméorganisationer, och äfven dess varmaste försvarare medgifva dess underlägsenhet i jämförelse med det preussiska systemet. Men frågan är *hvad vi kunna få i stället*, och så i många afseenden tilltalande vi än finna den arméorganisation som hr L—n med lätt hand utkastat, grundad på ettårig öfning i depoter för den yngsta beväringssklassen, finna vi allt för liten sannolikhet för att en så dyrbar organisation, vore den aldrig så förträfflig, kommer att af den nu varande riksdagsmajoriteten godkännas. Det preussiska systemet uppväxte på naturligt sätt, under trycket af de exempelösaste hemsökelse som vid århundradets början drabbade detta rike, och det är en gammal erfarenhet att de stora militära reformerna äro de stora nederlagens verk.

Ett folk som i mer än femtio år åtnjutit fredens välsignelser behöfver ett större mått af politiskt förutseende än vårt, för att på allvar rusta sig för kriget, och de ordalag hvori somliga folkrepresentanter vid högtidliga tillfällen utbreda sig öfver den utomordentliga »offervilligheten» i landet torde få gälla såsom vackra talesätt, åtminstone så länge de sjelfva icke gifva mer öfvertygande bevis på motsatsen än hittills.

Hr L—n önskar att regeringen framtält sin organisation såsom öfvergångsförslag, och uttrycker för sin del hopp att det såsom sådant måtte blifva af riksdagen antaget, »ty uppenbart är, att om detta förslag af kamrarna gillas, indelningsverket blir förr eller senare ohållbart;» det är på sådan grund han önskar framgång åt det samma, ty »först sedan indelningsverket borttagits, blir det möjligt att åstadkomma en verklig arméorganisation.» Detta är ett allvarsamt påstående, och vi äro icke nu beredde att diskutera det. Hvad vi denna gång afsett är endast att fästa en allmänare uppmärksamhet på tillvaron af en skrift, som vid öfverläggningarna i försvarsfrågan icke lärt kunna ignoreras, och vi tillägga för egen del blott, att den icke minst förtjenstfulla delen deri är den afgörande kritik han underkastat kapten Mankells förslag, och som torde hafva något att betyda, när den kommer från en så afgjord motståndare till indelningsverket. »Vi befara», säger han, »att *den insigtsfulle militären fått allt för mycket vika för den förhoppningsfulle politikern.*» A vår sida är det oss ett nöje att konstatera, huru litet detta kapten Mankells politiska specimen, efter allt hvad man nu kan döma, slagit an på sjelfva det parti till hvars förfogande han stält sig. Dess medlemmar hafva till ett femtiotal underskrifvit hans motion, i ingen annan afsigt, synes det, än att begagna det som en fascin att fylla en fästningsgraf, hvilken de eljest icke tilltrorde sig att komma öfver. Ett sådant bemötande innebär en allvarsam lärdom för alla andra *förhoppningsfulla politiker*, på hvilka vår tid icke har någon brist.

Sveriges officiella statistik.

I första häftet af »Statistisk Tidskrift» för innevarande år träffas det sammandrag

af hela den officiella statistiken som förut plägat särskildt utgifvas. Hvarje år finner

man något framsteg i fullständighet, noggranhet och ändamålsenlig uppställning af dessa viktiga redogörelser, och såsom ett erkännande af dessa förtjenster kan nämnas, att en af byråchefen i Norges statistiska kontor A. N. Kjer utarbetad »Statistisk Håndbog for kongeriget Norge» är utarbetad efter samma plan som den i det svenska sammandraget uppställda, hvarigenom det blifvit möjligt att med lätthet göra jämförelser mellan båda skandinaviska rikenas förhållanden.

Vi skola söka att draga några slutföljder af de sifferjämförelser som i detta lilla häfte blifvit uppställda, och börja då med befolkningsförhållandena såsom det viktigaste.

Vi hade 1869 en folkmängd af 4,158,757, hvaraf i rikets 90 städer 531,350. Utom Stockholm och Göteborg fins det endast två städer som komma upp öfver 20,000, och fem som hafva öfver 10,000 invånare. Den minsta är Skellefteå med 460 och dernäst Trosa med 471 invånare. Mängden af dessa små samhällen kan ej bära den dyra förvaltning de för närvarande hafva att uthärda, och det är därför en nödvändighet att snart förändra organisationen af underdomstolarne, så att de måtte kunna blifva gemensamma för stad och land, och på samma gång, enligt en vid denna riksdag väckt motion, förändra riksdagsordningen i några paragrafer derhän, att städernas representativa rättigheter kvarstå oförändrade, äfven för det fall att de icke längre skulle hafva egen jurisdiktion.

I afseende på yrkesfördelningen finner man att 1869 tillhörde af landets manliga och fullvuxna befolkning 509,650 landtbruket, 163,544 bergverks- och fabriksnäringarne, 21,041 sjöfarten, 14,690 handeln, 22,352 läkare, presterskap och lärare, embetsmän och betjente, samt 39,090 krigsmakten. Om man frånräknar krigsgemenskapen, och icke upptager den personliga betjeningen, blir således antalet män som råda öfver sig sjelfva omkring 750,000. Häraf har nära en tredjedel rösträtt till Andra kammaren, och detta är icke litet i jämförelse med andra konstitutionella länder. Vi anse dock att rösträtten skulle kunna utan fara än vidare utsträckas, men för att med någon skynt af sannolikhet kunna beräkna, huru en sådan förändring kulle slå sig ut, fordrades en ännu sak-

nad förmögenhetsstatistik, som upptog alla röstberättigade på rådstuga och kommunalstämma, alla hvilkas bevilning till staten är taxerad under 400 rdr och följaktligen efterskänkes, samt för öfrigt de högre inkomsttagarne i klasser efter jemna hundra- och tusental. Det kan nemligen enligt vår tanke väl svårigen sättas i fråga att utsträcka den politiska befogenheten längre än till dem som verkligen utgöra bidrag till staten, men huru många dessa äro, derom sakna vi ännu alla möjligheter att bilda oss någon föreställning.

Folkmängdens täthet på kvadratmilen är störst i Malmöhus län 7,729, dernäst i Göteborgs och Bohus län, 5,489, vidare i Blekinge, 5,022, och minst i Norrbottens län, endast 87 personer på kvadratmili medeltal. För hela riket var folkmängdstätheten 1750 endast 506, men 1869 hade den stigit till 1178.

Såsom ett af de otaliga bevisen på konstanten af de statistiska lagarne må anföras förhållandet mellan den manliga och qvinliga folksiffran. Ju mer dessa tal närma sig pari, desto bättre talar det för sedlighet och lugn utveckling. Sedan svenska tabellverkets början 1751 födas nästan regelmässigt 1045 (lägst 1041 högst 1049) mankon mot 1000 qvinkon. År 1751 funnos mot 1000 män 1124 qvinnor, men de senares antal har utan undantag successif nedgått, till 1059 år 1860.

Procenten af ingångna äktenskap har under 120 år nedgått från 9.09 på 1000 invånare till 7.60 under det sista fulla årtiondet. Den har likväl varit ännu mindre, nemligen 7,14 1830—40, och är derifrån i jemt stigande. Makarnes medelålder vid giftermålets ingående har sedan 1860 varit nästan konstant, med något obetydligt nedgående, nemligen mannens 30 och hustruns 28 år.

En siffra deremot som icke visar ett kontinuerligt af- eller tilltagande är antalet af genom skiljobref upplösta äktenskap. Det var 122 år 1851, aftog och steg omsevis till 1861, då det nådde maximum med 150, och har derefter i allmänhet fallit till 115, vid hvilken siffra det blef stående både 1868 och 1869.

Befolkningens tillväxtprocent har från 1851 till 1869 vexlat mellan 0.99 och 0.34%. Den var högst 1860 eller 1.90, men det året var också utvandringen högst obetyd-

lig, endast 348, hvaremot den 1869 uppnådde sin högsta siffra, 39,064. Lyckligtvis har detta förskräckande stora antal redan börjat betydligt nedgå, och vi hoppas att det så skall fortfara. Den största höjningen inträffade 1868, nemligen till 27,024, från 9,334 det näst föregående året.

Naturaliserade utlänningar voro 1857 80, men hafva sedan nedgått till 52, såsom siffran var 1869. Vi tro oss äfven veta att under det sista året ett mindre antal tillåtelser blifvit af regeringen gifna åt utländska undersåter att i riket besitta fast egendom. Det har utan tvifvel varit till jordbrukets nytta att främlingar inflyttat och förvärfvat jord, hvilka varit i besittning både af kapital och skicklighet, men efter hvad man på sista tiden sett i Frankrike, är det ganska naturligt, om vår allmoges med en viss förskräckelse ser utlänningar inflytta, som, långt ifrån att förstärka vår nationalitet, snarare sträfva att tillintetgöra den.

I afseende på dödsfallen förtjena följande siffror uppmärksamhet. Dödlighetsprocenten eller antalet dödsfall på 100 invånare har, på de 120 åren sedan Tabellverkets inrättning, aftagit med en fjerdedel eller från 2.74 under decenniet 1751—60, till 2.16 under decenniet 1850—1860. På samma gång hafva de qvinliga dödsfallen i jemt nedgående förminskat sig från 1030 till 964 på 1,000 manliga. Detta bevisar att det svagare könet nu mindre än förr egnar sig åt de mödosammare och farligare sysselsättningarna, som i förtid blottställa och utslita människolifvet. Sådana arbeten böra af det qvinliga könet undvikas. Vi erinra oss, att för några år sedan förbjöd styrelsen vid ett af gruffälten i mellersta delen af riket qvinnorna att arbeta på djupet. Följden blef mycket knot i början, emedan mycken pennningförtjenst härigenom gick ifrån dem; men efter en tid befans att familjerna, långt ifrån att göra förlust derpå, tvärt om vunno, emedan husmödrarne, sedan de ej längre deltog i ett groft och farligt arbete, bortlade de gröfre vanor som följde med det hårdare arbetet, och började väl sköta sina husliga pligter, hvilka de hittills hade försummat.

Det är ett dåligt tecken att dödlighetsprocenten i första lefnadsåret ej minskats mer än den gjort: af samtliga döde 1851, nemligen 72,506, voro 16,891 yngre än

ett år, och af 92,775 år 1869 ännu 17,154. Det är vanvården, vare sig af fattigdom, oförstånd eller likgiltighet, i den spädaste barnåldern, som i förening med utvandringen motverkar folkökningen, ty medellifslängden har gått betydligt framåt, så att då i medeltal för hundra år sedan mankönet kunde påräkna en lefnadslängd af 34 och qvinkönet 37 år, uppgingo dessa siffror qvinqvinniet 1856—60 till 40.5 och 44.2. Ännu fördelaktigare ställer sig resultatet, om man afser högsta lifslängden. Man finner då, att inom ett århundrade halfva antalet inbyggare i vårt fädernesland utsträckt sin lefnadslängd från 33½ till 51 år, medan under samma tid dödligheten bland barn mellan 5 och 10 år aftagit med nära hälften eller från 43 till 26 procent. Aftagandet af smittosamma sjukdomar och tilltagande sedlighet hafva härtill mest medverkat. Allmänna olyckor, såsom missväxt, finanskriser och dylikt, göra mortaliteten högre för vissa år. Emellan 1856 och 57 är en skilnad i dödssiffran, som icke kan förklaras annat än genom det senaste årets förlägenhet i allmänna rörelsen: siffrorna voro respectivt 79,618 och 109,491. Under inflytandet af de svaga skördarne 1867 och 68 steg dödligheten från 82,072 till 87,807 och sist 92,775. Lägst under de sista tjugu åren var den under de goda finansåren 1854 och 60, nemligen 70,846 och 67,502.

Den svagaste delen af vår officiella statistik är den som angår åkerbruket och det är nästan omöjligt att få ordentliga uppgifter af sådana personer som i första hand skola lemna dem. Fördom, miss-tänksamhet och okunnighet äro de fiender som behöfva besegras. Mången tror att han skall få skatta mer till staten om han uppgifver framsteg i sitt åkerbruk, och mången annan vet hvarken huru mycket han sår eller huru mycket han skördar. Också äro dessa uppgifter ännu så nya, att de icke gifvit anledning till någon jemförelse. Hela Sveriges egovidd med fastland och öar utgör något öfver 79.5 millioner tld, deraf åker icke fullt 5, naturlig äng icke fullt 4, och skogsmark något öfver 40 millioner tunland, fördelade på något öfver 66,000 hemman på landsbygden och 900 af städernas jord uppskattad i hemmantal.

Brukaingsdelarnes antal beräknades 1868 till 292,109 och jordtorpens till 182,647.

Mellan 4 och 40 tunland åker egde största antalet eller 153,379, under 4 tld 63,181 samt mellan 40 och 200 tld 22,744; öfver 200 tld egde endast 2,588. I hela riket är för 1868 uppgifven en skörd af 406,586 t:r hvete, 2,790,500 t:r råg, 2,015,069 t:r korn, 4,562,991 t:r hafre, 685,411 t:r blandsäd och 7,796,822 t:r potatis, sannolikt i det hela mycket under det verkliga beloppet.

Hvem skulle hafva väntat, att kreatursantalet med ett förbättradt jordbruk skulle aftaga? Sådant har emellertid varit förhållandet. Under de sista 5 åren, från 1865, beräknades 428,169 hästar, 282,844 oxar, 1,185,556 kor, 417,163 ungnöt, 1,589,875 får och 380,165 svin; 1868 stodo dessa siffror respective 401,019, 251,635, 1,119,946, 335,878, 1,409,195 och 300,021. Högre siffror hade emellertid blifvit uppnådda under de båda mellanliggande åren, och en del af minskningen får man skriva på den klea foderskörden 1867; men i hufvudsaken skulle vi tro att förhållandet har en mera tillfredsställande förklaring. Landbrukaren finner det vara en bättre ekonomi att hålla ett mindre antal djur med starkare utfodring än motsatsen, hvarför ock all annan statistik öfver kreatur än den af deras lefvande vikt är otillförlitlig. Antalet kor är ej så ringa, blott man kan förutsätta att hvarje mjölkar 1,000 kannor om året, hvilket emellertid är långt öfver dubbelt af den sannolika afkastningen. Men hvad som är synbart otillfredsställande, är det ringa antal af svin, mindre är $\frac{1}{10}$ på hvarje inbyggare. Då detta är den enda animaliska föda som är i någon mån tillgänglig för största delen af landtbefolkningen, och djuren i allmänhet äro högst uselt födda, bevisar det att i detta afseende finnes mycket öfrigt att önska, innan den arbetande befolkningens diet blir hvad den borde vara.

Omsättningen af den fasta egendomen har ofantligt tilltagit. År 1831 såldes fast egendom på landet för 21 millioner rdr, deraf exekutift för något öfver 800,000 rdr; 1868 för 74 millioner, hvaraf för 11 millioner efter utmätning eller konkurs. Högre försäljningar egde emellertid rum under de goda ekonomiska åren på femtiotalet, nemligen 97 och 94 mill. åren 1856 och 57. Det sistnämnda året såldes i städerna fast egendom för 26 mill., deraf endast $\frac{1}{2}$ mill.

af tvång mot 17 mill. 1868, hvaraf efter utmätning eller konkurs för icke mindre än $4\frac{1}{4}$ millioner. Den finansiella ställningen i städerna synes således vara sämre än på landsbygden. Inteckningar togos 1831 å landet för $11\frac{1}{2}$ och dödades för $4\frac{1}{2}$ millioner rdr; 1868 togos ungefär för 41 och dödades för 26 millioner. Högsta beloppet nya inteckningar något år, 61 millioner, faller emellertid på 1862, medan högsta beloppet dödades tillhör 1868. När vi en gång få inteckningsstatistiken för 1870 och 71, skall den visa att landbrukarnes ekonomiska ställning blifvit högst betydligt förbättrad.

Hela den enskilda fasta egendomen taxerades 1869 till 1,695 $\frac{1}{2}$ millioner för jordbruks- och 507 $\frac{1}{10}$ för annan fastighet på landet samt stadsegendomen till 120 mill. Hela inkomsten af kapital och arbete var samma år taxerad till omkring 158 $\frac{3}{4}$ millioner rdr.

Under de 10 år som redogörelserne för våra öfriga näringar omfatta, hafva äfven dessa högst betydligt utvecklats sig. Bruten jernmalm har uppgått från 8 $\frac{1}{2}$ mill. ctr till nära 14, tillverkad tackjern från 4,15 till 6,7 millioner ctr, stångjern från 2,84 till 4,225 millioner ctr o. s. v. Detta är likväl ingenting jemförligt med hvad tillverkningen kan blifva, om bergsbruket blott får lättade kommunikationer, så att det kan tidsenligt bedrivas. Tillverkningsvärdet vid samtliga fabriker och manufaktur har stigit från 60,3 till 80,3 mill. rdr; pappers- och sockerbruket hafva mest bidragit till stegringen. Sjöfarten höjer sig något, men ej såsom man kunnat vänta: endast från 90 till 105 tusen nyläster, något som antyder att det måtte finnas fel i lagstiftningen för denna viktiga näring.

Hela importens värde har stigit från 74,24 mill. rdr 1859, till 136,6 mill. 1869, och hela utförseln från 78,67 till 125,88 mill. rdr. Med England och Frankrike hafva, såsom naturligt var, våra handelsförbindelser under dessa tio år blifvit nära fördblade.

Vi kunna ej längre fortsätta dessa jemförelser, men de anförda äro, som vi hoppas, tillräckliga att visa den officiella statistikens betydelse och nytta för en hvar som vill göra sig någon reda för samhällets stora företeelser. Vi önska endast att de förtjenstfulla arbeten som årligen utfö-

ras i Statistiska Centralbyrån måtte vinna den uppmärksamhet och uppmuntran hos allmänheten, att de vid hvarje år måtte

kunna utsträckas till nya områden af det offentliga lifvet.

Blick på pressen.

De olyckliga förvillelsorna hos den arbetande befolkningen i Frankrikes hufvudstad hafva upptagit de dagliga tidningarnes uppmärksamhet under den sista veckan, men ingen af dem har af dessa upprörande förhållanden dragit de konsekvenser som till nytta för oss sjelfva kunna och böra deraf dragas. Ett hundratusental af Paris' okunnigaste och samvetslösaste invånare får det infallet att upphäfvat sig till väktare öfver en statsform, hvilken de af lika okunniga och ännu mer samvetslösa ledare inom pressen och folkmötena lärt sig att betrakta såsom den enda saliggörande. För detta ändamål hafva de ingen betänklighet vid att plundra allmän egendom, sätta sig i besittning af fäderneslandets vapen, och efter en krigsrätt på lek skändligt mörda ett par generaler, sedan de utan gensägelse af den stora majoriteten af befolkningen fått misshandla och mörda en mängd enskilda personer, hvilka de på de ömkligaste grunder misstänkt för förbindelser med landets fiender. Detta är följden af de radikala bearbetningarna, som ständigt tala om folkets heliga rättigheter, och oupphörligt vädja till massans allra sämsta instinkter, utan att någonsin våga säga den ett grand sanning. Demagogerna af 1848 hafva på sitt samvete allt det blod som fläckade Paris under de bedröfliga junidagarna samma år, och de uslingar till hvilka Paris-mobben nyss haft det syndiga förtroendet att gifva dem en plats i landets lagstiftande församling skola få ännu mer medborgerligt blod att bära på sitt samvete.

Mycket af detta elände hade kunnat undvikas, om försvarsregeringen hade haft mod att efter förtjenst straffa ledarna för den lilla ursinniga hopen, som den 31 oktober stormade stadshuset och derifrån regerade Frankrike under några timmar; men denna regering var sjelf ett barn af ett gattamult och vågade ingenting företaga mot sina principaler. Nu kan det onda sannolikt ej stäffas utan ett inbördes krig, hvars ohyggligheter trotsa allt förutseende,

och hvars nesa måhända skall utplåna ända till sista spåret af det rykte för hjeltomod och fosterlandskärlek som parisarne förvärfvade under belägringen.

Ur en artikel i *Dagbladet* rörande Indelningsverket och dess förmenta orättvisa, som blifvit aftryckt äfven i hufvudstadens aftontidningar, tillåta vi oss att återgifva följande, enligt vår åsigt, särdeles slående bevisning:

Den orättvisa, som onekligen, ehuru i öfverensstämmelse med den tidens åsichter, begicks då bördan af indelningsverket första gången lades på visst slags jord, har sålunda dels genom adelns afstående från sitt privilegium att uteslutande besitta säterier, dels ock genom förändrade jordvärden och förändrade stadganden angående bevillingens bestämmande, äfvensom i följd af den nya kommunallagstiftningen, blifvit i verkligheten så betydligt reducerad, att den samma nu torde mer existera endast på papperet eller i inbillningen. I stället för denna mer eller mindre inbillade orättvisa vill man nu sätta en verklig och uppenbar, ty hvad annat vore det väl att genom indelningsverkets bortskänkande åt rotehållarna utan ersättning bereda dem en direkt fördel, under det att man med ett penndrag nedsatte värdet å all den jord, hvilken på god tro blifvit till högre pris inköpt och intecknad just därför, att den var från roteringsskyldighet lagligen frikallad, och under det man derjemte, med bibehållande af nu gällande bevillningsstadganden, kastade på handel och industri, på fastighetsegare och arbetare i städerna, en hittills okänd börda, i samma ögonblick de stå färdiga att underkasta sig betydande oppoffringar för fosterlandets försvar? Är det klokt och riktigt att bota ett inbilladt ondt genom framkallandet af det verkliga onda, som ligger i våldsamt rubbade egendomsvärden, att stilla ett obefogadt missnöje genom att väcka ett befogadt? För vår del tro vi det icke, och vi kunna därför omöjligen erkänna det berättigade i den uppfattning af nu förevarande fråga, som vi tillåtit oss kalla den sociala.

Vi hafva sett exempel åberopade från städerna. Också vi vilja derifrån hemta ett sådant, men icke gripet ur luften utan taget ur verkligheten. Här i Stockholm hafva fastighetsegarna sedan äldre tider haft att för sina egendomar utgöra vissa afgifter till gatuläggning, lyshållning m. m. hvaraf statens öfrige invånare hafva lika stor fördel som de. Hvad skulle man hafva sagt, om de helt plötsligt blifvit genom en k. förordning från dessa af-

gifter frikallade, och deras onera på stadens samtliga invånare fördelade? Uppenbarligen hade detta varit en orättvisa. Också har man icke gått tillväga på det sättet, utan fastighetsegarne i Stockholm betala fortfarande en årlig fix afgift motsvarande hvad de hitills för sina fastigheter utgjort, och af det genom ökade taxeringsvärden och skeende nybyggnader uppkommande öfverskottet bildas småningom en fond, som förräntas under namn af fastighetsfonden, och hvilken efter viss tids förlopp skall till staden öfverlemnas, hvarefter fastigheterna äro fria från särskilda onera. Detta är en verklig aflösning, och på sådant sätt uppfattar man i Stockholm dylika saker.

Vi skola dock icke längre uppehålla oss der- vid. Och vi vilja icke heller på minsta sätt kämpa för indelningsverket såsom något »paladium» eller såsom någon ting alldeles oundgängligt eller nödvändigt; men vi påstå med bestämdhet, att det numera icke innebär någon orättvisa, och att dess afskaffande utan tillräcklig ersättning deremot skulle vara en

alldeles tydlig och bestämd orättvisa. Må man bevisa, att indelningsverket ur militärisk synpunkt är odugligt, och vi skola icke längre hålla på detsamma, så vida nemligen ett fullständigt och antagligt förslag till ordnande på annan grund af ett starkare och bättre försvar blifvit framlagdt. För fosterlandets skull, icke för rothällarnes, skola vi då måhända bidra till en förändring så genomgripande och i alla händelser ömtålig, som den att afskaffa en sekelgammal jordskatt för att lägga den på andra beskaffningsföremål. Men så länge intet dylikt förslag kommit under pröfning, och så länge icke heller någon utsigt förefinnes till att få ett dylikt förslag i vårt på folk och penningar fattiga land antaget, så länge skola vi icke upphöra att på det varmaste önska framgång åt det kongl. förslaget, ty om detta faller, om intet vid denna riksdag göres för åstadkommandet af ett något så när betryggande försvar, då måste hvarje svensk man väl icke misströsta, men med oro och bekymmer gå framtiden till mötes.

Strödda underrättelser.

Markisen af Lorne, den blifvande gemålen till dottern af Englands drottning, och hans giftermål med denna äro naturligtvis fortfarande föremål för den största uppmärksamhet inom de förenade konungarikena. Medan de radikala demokraterna, hvilka i England liksom i alla länder mycket nära sammanfalla med mobben, hålla möten för att opponera sig mot att landet gifver den unga prinsessan någon brudgäfv, äro de bättre tidningarne uppfyllda af allehanda *gossip*, allt slags löst prat om den lycklige unge ädlingen; och denna lektyr slukas af hundratusentals mer eller mindre stela engelska gentleman och ladies, kommer deras lojala hjertan att klappa, samt sätter deras stagnerande blod i en angenäm svallning. Bland det myckna som med anledning af den stora tilldragelsen sålunda framläggas för allmänhetens ögon tillåta vi att här återgifva följande, rörande den Campbellska släkten, såsom hvarshufvudman markisen af Lorne vid sin faders, hertigen af Argyll, död kommer att uppträda.

»Det är ett långt rop till Lochow,» säger ett gammalt högländskt ordspråk, hvarmed menas att de fruktade Campbells voro så säkra i sitt slott Lochow, att ingen angripande fiende kunde nå dem. Det är också, historiskt taget, ett långt rop tillbaka till tolfte århundradet, då nor-

manden Gillespie le-Camile begaf sig norr ut och gifte sig med den sköna Eva, arftgarinna till Macaillan eller Mac Callunmore, representant för den långa rad af högländska höfdingar som herskade på Lochow och andra herliga ställen i de vestliga högländerna. Skalden Thomas Campbell gjorde anspråk på att vara en ättling af Gillespie och var mycket stolt öfver att ega »en vapensköld hvilken bars af den djerfva norman som vann Vesterns främsta dam, Mac Callum Mores dotter». Men huru mycket stoltare skulle han icke hafva varit, i fall han lefvat för att se den kungliga rosen inympad på den gamla stammen — en dotter af Englands drottning förd till altaret af en lord af Lorne, den blifvande höfdingen öfver den ryktbara Campbellsläkten!

Den blandning af normandiskt och skotskt blod som åstadkoms genom Gillespies giftermål med Eva gaf upphof till en släkt af martialiska chefer, hvilka småningom blefvo herskande i högländerna och erhöilo en makt som både gjorde dem fruktade och hatade. Gillespies och Evas närmaste arfvinge var Duncan, som erhöill titeln lord Campbell — en form som det gamla normandiska namnet Camile, af de skotska lågländerne uttaladt såsom Cawmil, under tidens lopp erhållit. Denna lord Campbell's sonson Colin blef år 1457

upphöjd till earl af Argyll. Femtiofyra år senare blef hans son Archibald dödad i slaget vid Flodden, der »det sköna Skotlands spjut splittrades och dess sköld blef krossad.»

Med en annan Archibald, den åttonde earlen i ordningen, komma vi in i den moderna historien. Då skottarne satte sig emot Carl I:s och Lauds försök att tvinga på nationen biskopar, så kastade markisen (ty denna titel hade två eller tre år förut blifvit gifven åt Archibald Gillespie Grum-mach »eller den grymme», såsom han till-följe af en ful skelning kallades) sitt stora inflytande i vågskålen mot rojalisterna, hvilka på den tiden voro anförda af den ryktbare markisen af Montrose. Argyll förklarade Montrose för en förrädare och utfäste en belöning af tjugotusen pund sterling för hans hufvud. Montrose led nederlag och slapp undan, men återvände och försökte att i Skotland samla en armé för att understödja Carl II, som då var en flyktning. Han misslyckades samt blef till-fångatagen och halshuggen i Edinburg år 1650. Hans namn är ett af de mest vördade bland de skotska kavaljererna, och historien om »Huru den store markisen dog» var länge en af de mest omtyckta traditioner i Skotland.

Den »grymme markisen» erkände seder-mera Carl II och satte till och med kronan på hans hufvud i Scone ett år sedan Montrose blifvit halshuggen, men fick lik-väl aldrig förlåtelse af rojalisterna. Då han förmodligen fann, att han hvarken hade att vinna ära eller förtroende genom sin-sena omvändelse till de rojalistiska grund-satsarna, så underkastade han sig Cromwell.

Efter hans död förlorade familjen mar-kistiteln; men hans son, som äfven hette Archibald och, olikt sin fader, var en if-rig anhängare af rojalisternas sak, tilläts behålla den äldre titeln af earl. Då Jakob, hertig af York, af sin broder Carl II ut-sågs till öfverbefälhafvare för skotska hä-ren, lyckades Argyll's fiender — och Mac Callum More's ättlingar saknade aldrig så-dana — att få honom anklagad för hög-förräderi, för hvilket brott han äfven blef dömd till döden. Lord Halifax, som ta-lade med konungen om denna sak, hade den uppriktigheten att säga: »Jag känner ingenting om den skotska lagen, men det vet jag, att vi engelsmän icke skulle hänga en hund på de skäl på hvilka lord Argyll

blifvit dömd.» Måhända instämde konun-gen, som deremot väl kände den skotska lagen, i denna åsigt, men i alla fall gjor-des intet försök att förekomma afrättnin-gen, hvilken säkerligen skulle ha egt rum, ifall icke earlen lyckats komma lös genom att byta kläder med sin dotter lady Sophia Lindsay's betjent, då hon besökte honom i fängelset. När han lemnade detsamma uppbars hennes släp af fadren, som sålun-da obemärkt passerade vakterna. Några medlemmar af det skotska rådet föreslogo, att lady Sophia skulle bli offentligt pi-skad genom gatorna, för det hon hjälpt sin fader att undkomma. Men hertigen af York, som icke hade några skrupler vid att låta afhugga Argyll's hufvud, vare sig att han var skyldig eller ej, var dock icke beredd på en så grof våldsgerning, och på detta sätt slapp damen undan det van-ärande straffet.

Hennes fader flydde till Friesland, hvar-est den gamle markisen, i afvaktan på hvad som i dessa oroliga tider skulle komma, hade köpt en liten egendom för att dit kunna taga sin tillflykt. Traditionen be-rättar att en profetia af en bland dessa spåmän, hvilka spela en så framstående rol i alla historier från Högländerna, för-mått honom till detta köp, i det han förutsade att Mac Callum More en dag skulle bli drifven från sitt gamla slott vid Inverary. I Friesland lefde earlen några år i obemärkthet, men då Monmouth, Carl II:s naturlige son, förmåddes att göra ett infall i Storbrittanien, för att sjelf taga kro-nan, så var Argyll genast med om försla-get, och fick i uppdrag att anförda en ex-pedition som skulle landstiga i Skottland, samt att kalla högländarne under sin fana. Vi vilja icke här berätta historien om denna olyckliga expedition. Han led nederlag och blef tillfångatagen.

Den högättade fången behandlades på det skymfligaste sätt. Han tvangs att vandra barhufvad med bödeln framför sig genom dessa samma gator i Edinburg som tretiofem år förut hade blifvit beträdda af Montrose. Först hade man för afsigt att låta honom undergå torturen, men äfven de gemenaste bland hans fiender skyggade tillbaka för denna nedrighet. Han fick till-sägelse att bereda sig på en omedelbar död, och afvaktade med lugn undergifven-het sitt öde. Han författade en poetisk

grafschrift för sig sjelf, talade glädtigt och modigt, och lade sig ned för att hemta en kort hvila. Skalder och målare ha förevigat det ögonblick, då en af de hätskaste bland hans fiender kom till fängelset för den njutningen att se earlen i hans ångestfulla väntan på döden. Han såg honom »slagen i jern sofva barndomeus lugna söm», med en panna på hvilken icke fasans hemske konung hade inristat en enda linie. Gripem af samvetsqual flydde mannen från fängelset i en paroxysm af skam och fasa, hvilken varade i flera timmar. Medan han ännu i sin ångest högljudt anropade himlen om förlåtelse, vaknade earlen gick med fasta steg till »jungfrun», det guillotinka dödsinstrumentet och lade efter ett par modiga ord sitt hufvud på stupstocken. I nästa ögonblick hade hans store ande öfvergått till odödligheten.

Men revolutionen kom. Jakob störtades från tronen, och jemte andra förändringar inträdde äfven den att huset Argyll återinsattes i sina rättigheter och hedersställen. Earl Archibald's son och namne hade ett bättre öde. Ett år före Wilhelms af Oranien död utbyttes earlsvärdigheten mot hertigtiteln, och hertig Archibald, som dog år 1703, efterträddes af sin son »den store hertigen af Argyll», såsom hans landsmän älskade att kalla honom, — samma person som förekommer i den odödliga berättelsen »Midlothians Hjerta».

Efter Georg I:s tronuppstigning blef hertig John öfverbefälhafvare för stridskrafterna i Skotland och bidrog i betydlig mån till att undertrycka resningen år 1715. Återkommen till England deltog han i alla dagens politiska angelägenheter. Hans landsmän betraktade honom såsom sin kämpe och hans stora anseende och oberoende gaf honom ofantlig betydelse i parlamentet. I sitt dagliga lif var han stolt. Det berättas att hertigen en gång hade ett sammanträffande med Georg II, hvarvid båda blefvo uppretade, tills konungen vågade att på sitt råa sätt skaka kappen mot Campbellfolkets höfding. Denne lemnade genast i ett anfall af ursinne rummet, och mötte i antichambren Sir Robert Walpole. Den diplomatiska sir Robert sökte att lugna den förbittrade skottens vrede i det han sade honom, att konungen icke menade något ondt och att han ofta gjort på samma sätt med honom. Robert Wal-

pole kände sig emellertid troligen litet stött då Argyll svarade honom: »Ni torde behaga att komma ihåg, hvilken ofantlig skilnad det är emellan mig och er.»

Den store hertigen dog 1743, och då han ej efterlemnade någon manlig arfvinge, öfvergick titeln till hans broder, som äfven dog utan bröst-arfvingar år 1761. När Georg II var prins af Wales och höll ett rivaliserande hof i Leicester House, var Mary Ballenden en af de skönheter åt hvilka han på sitt grofkorniga sätt hembar sin hyllning. Denna var en af prinsessans af Wales hofdamer. Hon beskrifves af Horace Walpole som »den fullkomligaste varelse han någonsin känt», hon liknades af Gav vid »den leende våren», och Pope firade henne vid sidan af Molly Lepell, samt henne som särskildt förtrollat honom, Mary Wortley Montague. Den muntra skönheten skänkte prinsen af Wales det förakt han förtjenade och gifte sig med öfverste John Campbell, som blef den tredje hertigen af Argyll.

Argyllerna älskade skönheten. Så blef Molly Bellandens son, den femte hertigen gift med Elisabeth, en af de ryktbara syst-rarne Gunning, dessa irländska skönhetsgudinnor utan likar, hvilkas förtrollande leenden och behagfulla gestalter åt dem alla vunno hertigkronor. Elisabeth var först gift med hertigen af Hamilton, och gifte sig såsom hans enka med hertigen af Argyll.

Såsom slutord om denna familj må följande yttrande af Horace Walpole, en man som ej var mycket begifven på att berömma folk: Campbellfamiljens medlemmar äro lika goda som de äro sköna. Alla deras goda egenskaper äro sammanväfda med hvarandra.

Innehåll:

	Sid.
Landtmannaparti hemma och borta . . .	177.
Litteratur i Försvarsfrågan.	
Arméorganisationen och Indelningsverket af C. J. L—n	182.
Sveriges officiella statistik	185.
Blick på pressen	189.
Strödda underrättelser:	
Drottning Victorias sista måg	190.